

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Тамара Лаврієнко
наук. керівник – проф. Р.Т. Гром'як

ПУРИТАНСЬКИЙ АСПЕКТ ТРАКТУВАННЯ МОРАЛІ ОЧИМА Н. ГОТОРНА

Мабуть, однією з найважливіших складових американської культури були і залишаються пуритани, чий специфічний спосіб світосприйняття мали величезний вплив на формування американської ідентичності. Про це свідчать як масова культура, зокрема кінофільми та реклама, так і дослідження та викладання американської історії, літератури, різноманітні наукові дискусії.

Протягом останніх десятиліть, коли інтелектуали та науковці ведуть полеміку з приводу американської ідентичності, в остаточному підсумку все зводиться до одного питання: яку роль відіграло пуританство Нової Англії в еволюції американської ідентичності та які риси англійського кальвінізму стали невід'ємним елементом культури сучасної доби. Еморі Елліот, відомий професор Каліфорнійського університету стверджує, що ціла низка рис, з яких складається американська ідентичність, таки бере свій початок у Новій Англії XVII ст., елементи тієї доби міцно вкоренилися в певних релігійних віруваннях, політичних і соціальних інститутах, в ідеї сприйняття себе, самоствердженні, родини, громади, у психологічних настановах стосовно гріха та сорому, у розумінні власності, грошей, роботи, успіху та поразки, а також у поглядах на стать і расу [1, 241].

Достеменно відомо, що пуританізм – це вільно організований рух за реформу, що мав місце в 16-17 ст. під час Англійської реформації. Пуританізм, на думку Перрі Міллера, був "переконанням, що реформа повинна бути продовжена, що залишилось ще багато чого виправити, що ще досі ведуться інтриги з часу папізму, які треба припинити, що Англійська Церква має бути відновлена до чистоти ("purity") Церкви 1-го століття, встановленої самим Христом" [6, 45].

Подальша історія пуританства, яке протистояло англіканській церкві, була бурхливою, але недовгою. Вже у XVI ст. найвідданіші своїм переконанням пуритани змушені були тікати до Голландії, а далі заснували свої поселення в Новому Світі, де "вони могли відкрито сповідати давню християнську віру у сповненій любові громаді турботливих Святих" [1, 250].

Термін "пуритани" уперше був вжитий як глузування чи образа, застосована їхніми опонентами, традиційними Англіканами до тих, критикував та бажав "очистити" ("purify") Церкву Англії. Однак, взагалі кажучи, самі пуритани не вживали цього терміну, і це слово завжди було скоріше описом типу релігійного нововведення, ніж конкретної церкви. "Пуританізм був радше рухом, ніж найменуванням". Деякий час пізніше пуритан так називали через чистоту (purity) життя, яку вони підтримували і вимагали від інших.

Таким чином, є цілком справедливим твердження Перрі Міллера, що пуританізм є найбільш показним, найтривалішим і найпліднішим фактором в американському житті та американській думці. Він відіграв головну роль в багатьох сферах суспільного життя. Американський дослідник акцентує увагу на тому, що пуританізм надихнув розвиток певних рис особистості, які продовжували існувати ще довгий час після зникнення вихідного (первісного) віровчення. Передусім, кальвінізм посприяв розвитку в людині схильності до самоаналізу, самооцінки, пошуків прихованого символічного змісту в життєвих фактах і природних явищах. Міллер змалював пуритан як працелюбних, богобоязливих людей, які голими руками вибудували процвітаючу колонію, любило пиво та вино, любили своїх дітей і намагалися вирішувати складні теологічні, політичні та філософські питання, й зрештою, сформували майбутнє Америки. "Можна з впевненістю сказати, що без розуміння пуританізму нема розуміння Америки" [6, 41].

Проте пуританство здавна викликає чимало суперечностей, а вчені-пуританознавці в 80-х роках минулого століття розбилися на декілька таборів. Так Генрі Льюїс Менкен, американський письменник, член групи "Молодих інтелектуалів" Гарвардського коледжу, звинувачував "пуританських набобів" у всіх недоліках американської культури. Він послуговався образом пуритан XVII ст. як позбавлених почуття гумору священників, вузьколобих антиінтелектуалів та ненависників щасливого життя.

Ще іншу позицію щодо пуританства висловлює американський письменник-романтик Готорн: він засуджує не пуританську релігію, а вияви фанатизму її прибічників, які призвели до жадливого антигуманних вчинків.

Є сенс зазначити, що зв'язок з пуританською традицією Нової Англії для ідейного образу Готорна-письменника є надзвичайно важливим. Як відзначає Ю.В. Ковальов: "для Готорна Нова Англія була поняттям не тільки географічним і політичним, але, насамперед, історичним, втіленим у категоріях свідомості і моральності" [3, 7]. Саме ця тріада: історія – свідомість – моральність визначає магістральний напрямок творчості американського письменника. Натаніеля Готорна справедливо можна назвати "митцем-моралістом" (moral painter). Його творчість присвячена прагненню проникнути у глибини людського серця. Готорн виходив з того, що в цілому світі стосунки будуються на моралі, а якщо це справді так, то найголовнішим і першочерговим завданням людини є забезпечення достатньо високого рівня моральності. Кращим романом Готорна недаремно вважається "Червона літера", твір, в якому, за визначенням критиків, символічно вирішуються моральні проблеми. Дехто навіть називає цю книгу моральною параболою. Напружений інтерес до релігійно-естетичних питань, схильність до душевного самоаналізу, своєрідний містичний символізм мислення – усю цю пуританську "закваску" можна сміливо визначити як основний "ключ" "Червоної літери".

Слід зазначити, що ставлення автора до пуританства має двоякий характер. З одного боку, релігійна нетерпимість, суворість, навіть жорстокість його законів проти тих, хто відмовляється жити за їхніми принципами, не можуть знайти відгуку в Готорна. З іншого боку – вже сама наявність моральної проблематики, як основного критерію, що застосовується до світу і людини, якнайкраще відповідає моралізаторському складу його мислення. Заперечуючи ті практичні методи, за допомогою яких пуританство насаджувало і відстоювало свої принципи, письменник, тим не менше, цілком проймається духом моральної боротьби і морального законодавства, характерного для пуританської епохи.

Готорн відчував гостре незадоволення станом суспільства, знаходив протиріччя між демократичним ідеалом і реальною дійсністю і в пошуках джерел суспільного зла звертав свої погляди на людську особистість, її душу, на "таємниці людського серця". Такий підвищений психологізм та особлива зацікавленість етичними питаннями був властивий і мешканцям Нової Англії. Спілкуючись віч-на-віч з Богом, розкриваючи йому своє серце, пуританин зникав до самозанурення, до "копирсання" у власній душі. Істину ж, як вважали, пізнати раціонально неможливо, її відлуння можна осягти вірою, екзальтаційною молитвою та одкровенням. Водночас, новоанглієць твердо вірив: чим більшого успіху він досягав, тим більше Бог схвалював його дію, що уможливлювало очищення та спасіння людини в майбутньому. Звідси – оте обожнювання праці серед американців, їх семижильна працездатність.

Пуританська мораль вважала людину істотою гріховною. Досить поширеною є думка про те, що центральною проблемою творчості Готорна є також ідея "первородного гріха" і похідне звідси уявлення про споконвічну гріховність людської природи. Проте, насправді, Готорн вважав, що людині властиві як добро, так і зло, і що в неї було "не менше шансів виявитись дитиною сатани, ніж первістком Бога". Завдання самої людини – перемогти у собі зло, яке життя, як і добро, породжує в ній. Правильний висновок робить О. Ніколюкін: "Моральність, що переслідує зло і уподібнюється до нього, і злочин, "вада", яка міняє свою природу від усвідомлення своєї злочинності, – така готорнівська постановка питання про добро і зло, такий гуманізм Готорна" [4, 272].

Центральним віруванням, що відрізняло пуритан від інших християн, був пуританський догмат божественного визначення наперед (predestination), згідно з яким Бог ще до створення світу визначив долю одних людей до спасіння, а інших – до загибелі. Однак оскільки людина не може знати своєї долі, вона зобов'язана жити і трудитись таким чином, щоб довести, що саме їй визначено спасіння. Натаніель Готорн скептично ставився до такої ідеї божественної людської свідомості. В його уяві, як уже було зазначено, душа людини містила в собі таку собі діалектичну субстанцію добра-і-зла, де обидва компоненти так переплелись, що їх важко розрізнити, а спроба ліквідувати один з них веде до знищення життя.

В образі Естерн Прин, головної героїні "Червоної літери", обігрується ключова ідея пуританської міфології – self-reliance (упевненість в собі), згідно якої людина здатна подолати все в ім'я життя, суть якого – "не насолода чи печаль, а праця, яка буде сприяти просуванню вперед". Дійсно, Естер мужньо долає всі випробовування, ніколи не зраджує собі, залишається особистістю, яка до кінця бореться за своє щастя. Вже після трьох років, що пройшли після

осуду Естер, літера *A* в свідомості бостонців розшифровувалась як початкова буква слова *able* – "сильна", а не первісне *adulterous* (перелюбна). Наприкінці твору ми бачимо повне перетворення символу гріха на свою протилежність – символ чесноти: *A* трактується як початок слова *admirable* – "гідна поклоніння".

Таким чином, пильна увага до моральної проблематики, що була невід'ємною ознакою пуританства, мала значний вплив на творчість багатьох американських письменників-романтиків XIX століття, зокрема Натаніеля Готорна. Для нього духовна сутність Америки, її переконання та моральні принципи є множинною проекцією тієї внутрішньої реальності, яку ми називаємо моральною свідомістю особистості [2, 357]. Програма перетворення дійсності, за Готорном, повинна починатись з "очищення сердець" окремих людей. До такого ж розуміння поступово приходять Естер, хоча автор і не показує всього складного процесу духовного росту героїні, а лише обмежується зауваженням, що "...закон світла перестав бути законом для неї... Вона знайшла свободу... мислення". Отож, повчальними та справедливими є слова героя-оповідача однієї з новел Готорна: "...якщо ми будемо, не занурюючись в глибини серця, намагатися зрозуміти та виправити наші помилки лише недолугими засобами розуму, то все досягнуте нами виявиться примарним сном".

Література

1. Емори Елліот. Ці неупокорені пуритани, які вижили у канонічних війнах// Пуританська традиція в літературі США. – Київ, 2004.
2. История зарубежной литературы XIX века/ Под ред. Е.М. Аненко. – М., 2001. – С. 355-357.
3. Ковалёв Ю.В. Творчество Натаниеля Готорна // Готорн Н. Избранные произведения в двух томах. – Л.: Художественная литература, 1982. – Т.1.
4. Николокин А.Н. Американский романтизм и современность. – М., 1968.
5. Hawthorne, Nathaniel. *The Scarlet Letter and other Tales of the Puritans*. – Boston: Houghton Mifflin Co. 1961. – 404 p.
6. Perry Miller. *The Puritan Way of life // Readings in American Civilization*. A text book for students of English philology / Sel. by T. Pyzik. – Katowice: Univ. Slavski, 1984. – 418 p.

Анна Бабка
наук. керівник – доц. Т.С. Олійник

THE ILLUSION OF ARCHAIC PAST IN THE POEM OF S.T.COLERIDGE "THE RIME OF THE ANCIENT MARINER"

The purpose of the article is to investigate archaisms and study the peculiarities of their usage in modern literature.

Since the eighteenth century(with its attendant interest in antiquarianism), writers have sometimes added a flavour of the past with some old-looking spellings: adding an extra – *e* to the end of a word, for example, easily icons of the past. Scholars who discuss written archaisms employ this very device to describe the sort of falsely past world that is being evoked by most archaisms: they use expressions which rely for their meaning entirely on their spelling: Geoffrey Leech at one point refers to 'olde worlde quaintness', while W.N.Parker speaks of the 'merrie England' depicted in *Ivanhoe*. These expressions are used by a number of present day commentators in their descriptions of the 1798 'Ancient Mariner'. William Empson, for instance, sees Coleridge laughing at 'olde worlde sensationalism'.

Archaisms are actually metonyms for the past: by a small part of the past – a word, a grammatical formation, a spelling – we are meant to understand the invisible presence and influence of the whole. When a writer distributes archaic material throughout his work, the reader understands that the whole of that work is meant to seemingly belong to the time when such material was normally found. Metonyms work through a fairly simple system of associations(unlike symbols, for instance, where overt resemblance plays no part). The metonymy of archaism is mixed with something less straightforward, however, in that it is a stylistic device, involving the reader in a form of 'double perception' [2,257].

The paradigmatic example of a poem that is both(largely) associated with an 'inspired' bardic figure and set in the mysterious past is, without doubt, Samuel Taylor Coleridge's 'Rime of the Ancient Mariner'. In this poem, all the issues mentioned above are fully operative and given a specifically Coleridgean twist. His archaisms, by which we mean all the devices employed to make the work seem to belong to the past, are used for purposes beyond were association with the past. In fact, Coleridge's concerns with poetry in many ways run parallel to the theoretical issues arising from